OSIYO, AFRIKA VA LOTIN AMERIKASI MAMLAKATLARI SIYOSIY, IJTIMOIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINING ASOSIY YO‘NALISHLARI

Reja:

1. Modernizatsiyalashning murakkab yo‘li.
2. Janubiy O siyo mamlakatlarining o‘ziga xosligi.
3. Islom dunyosi.
4. XX asrda Lotin Amerikasi mamlakatlari

Tayanch iboralar

- Neokonservatizm – bu konservativ g‘oyaviy-siyosiy oqimning an’anaviy ijtimoiy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishga yo‘naltirilgan turi.
- Neoliberal islohot – davlatning iqtisodiyotga aralashuvini kamaytirish maqsadida o‘tkaziladigan tadbirlar. Neoliberalizm vakillari bozor o‘zini o‘zi tartibga soladi deb hisoblaydi.
- proteksionizm siyosati - ichki bozorni turli xil iqtisodiy cheklovlar yordamida tashqi bozordan himoyalash siyosati.

Modernizatsiyalashning murakkab yo‘li

- SSSRdan yordam olib turgan Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasidagi mamlakatlar og‘ir sharoitga tushib qoldi. Vyetnam, Laos, Angola, Mozambik, Kuba, Nikaragua kabi davlatlarda tuzumlar almashdi yoki rivojlanishning muqobil yo‘llariga o‘tildi.

Vyetnam

- Vyetnam Sotsialistik Respublikasi (Cond Hoa Xa Hoi Chu Nghia Viet Nam), BCP — Janubi-Sharqiy Osiyoda, Hindixitoy yarim orolidagi davlat.
- Maydon 330 ming 991 km^2.
- Ma’muriy jihatdan 63 viloyat (tin) va markazga bo‘ysunuvchi 4 shahar — Xanoy, Xoshimin (sobiq Saygon) Xayfon va Xyuega bo‘linadi.
- Poytaxti — Xanoy shahri.

Laos

- **Laos**, Laos Xalq Demokratik Respublikasi (Sathalanalat Pasathipatai Pasacon Lao) — Janub-Sharqiy Osiyoda, Hindixitoy yarim orolining markaziy qismida joylashgan davlat.
- Maydoni 236,8 ming km².
- Poytaxti — Vyentyan shahri
- Ma’muriy jihatdan 13 kxueng (viloyat)ga bo‘linadi.

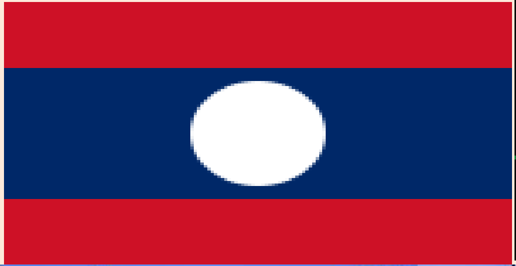

Angola

- **Angola** Respublikasi (por. República de Angola) – Afrikaning janubi-g‘arbidagi davlat. Atlantika okeani sohilida joylashgan.
- Ma’muriy jihatdan 18 viloyatga bo‘lingan.
- Maydoni 1246,7 ming km^2,
- Poytaxti – Luanda shahri.

Mozambik

- **Mozambik** (Mocambique), Mozambik Respublikasi (República de Moçambique) — Afrikaning jan,sharqiy sohilidagi davlat.
- Maydoni 801,6 ming km^2.
- Poytaxti — Maputu shahri
- Ma’muriy jihatdan 11 viloyat (provincia)ra bo‘linadi. Maputu shahri ham viloyat maqomiga ega.

Kuba

- **Kuba** (Cuba), Kuba Respublikasi (República de Cuba) — Vest-Indiyadagi davlat. Kuba orol va Katta Antil orollari guruhiga kiruvchi 1600 dan ortiq mayda orolda joylashgan.
- Maydoni 110,86 ming km².
- Poytaxti — Ganava shahri Ma’muriy jihatdan 14 viloyat (provincia)ra, viloyatlar munitsipiyalarga bo‘lingan.

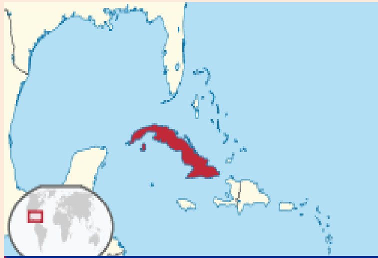

Nikaragua

- **Nikaragua** (Nicaragua), Nikaragua Respublikasi (Republika de Nicaragua) — Markaziy Amerikadagi davlat.
- Maydoni 129,494 ming km².
- Poytaxti — Managua shahri.
- Ma’muriy jihatdan 15 departament (departamento) va 2 muxtor regionga bo‘linadi.

Modernizatsiyalashning murakkab yo‘li

- **Modernizatsiya muammolari:**
- **demografik muammo** asosan rivojlanayotgan mamlakatlar hissasiga to‘g‘ri kelmoqda.
- Hayot kechirish manbalarining cheklangani holda aholi sonining jadal o‘sishi dolzarb muammolarni yanada ko‘paytirmoqda.
- Daromad o‘rtasidagi farq juda yuqoriligicha qolmoqda.

Janubiy O siyo mamlakatlari

- **Janubiy Osiyo** - Osiyo qit’asidagi tabiiy mintaqa. Hindiston va Hindixitoy yarim orollari, Himolay tog‘lari, Hind-Gang tekisligi, Malay arxipelagi, shuningdek, Hind okeanining sharqiy qismidagi vulkan va marjon orollari kiradi.
- Maydoni 5,1 mln. km². Janubiy Osiyoning geologik tuzilishi va relyefi har xil.
- Tropik, subekvatorial, ekvatorial iqlim va landshaft tiplari mavjud.
- G‘arbiy qismi cho‘llardan iborat. Hayvonot dunyosi asosan Hindiston Malay faunasiga kiradi.
- Janubiy Osiyo hududida Bangladesh, Butan, Nepal, Hindiston, Maldiv, Pokiston, Shri Lanka davlatlari joylashgan.
- Ba’zan Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlarini ham Janubiy Osiyo tarkibiga kiritadilar.

Janubiy O siyo mamlakatlarining o‘ziga xosligi.

- Modernizatsiyalashni maqsad qilgan Osiyoning eng yirik mamlakatlari (Hindiston, Pokiston, Indoneziya, Filippin, Tailand va boshqalar) o‘zlari uchun yagona to‘g‘ri yo‘lni topishga harakat qildilar.
- Bu yo‘l ijtimoiy-siyosiy islohotlarni amalga oshirishda ehtiyotkorlikni, asosan ijtimoiy hayotning eng qoloq shakllarini bartaraf qilish bilan cheklanishni talab etardi.

Hindiston

Hindiston (hindcha Bharat), Hindiston Respublikasi — Janubiy Osiyodagi davlat. Hududi shimoldan janubga 3214 km, garbdan sharqqa 2933 km ga cho‘zilgan.

Shimolida Himolay tog‘lari, garbda Arabiston dengizi, sharqda Bengaliya qo‘ltig'i bilan o‘ralgan.

Hindiston tarkibiga Arabiston dengizidagi Lakkadiv va Amindiv o.lari, Bengaliya qo‘ltig‘idagi Andaman va Nikobar orollari ham kiradi.

Maydoni 3,3 mln. km^2. Poytaxti – Dehli shahri

Ma’muriy jihatdan 28 shtat (z(a(ye) va 7 ittifoq hudud ((yegp(ogu)ga bo‘linadi.

Pokiston

- **Pokiston**, Pokiston Islom Respublikasi (Islami Jamhyriya Pakistan) — Osiyo janubida, Hindiston yarim orolining shimoli-g‘arbidagi davlat.
- Maydoni 803,9 ming km^2.
- Poytaxti — Islomobod shahri.
- Ma’muriy jihatdan 4 provinsiya, federal poytaxt hududi va federal hukumat tomonidan boshqariladigan qabilalar hududiga bo‘lingan.

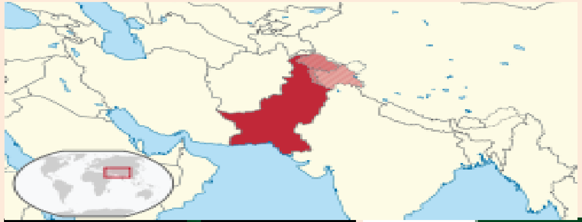

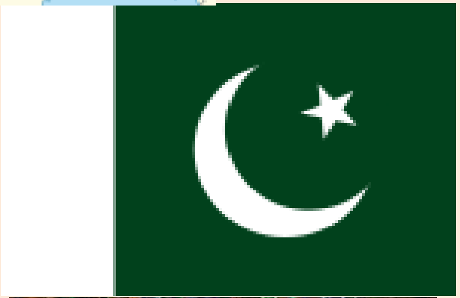

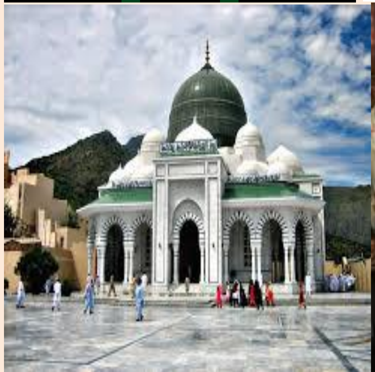

Indoneziya

- **Indoneziya** (Indonezcha: *Indonesia*), Indoneziya Respublikasi (Indonezcha: *Republik Indonesia*) — Janubi-sharqiy Osiyodagi davlat.
- Dunyodagi eng katta Malay arxipelagining 17,5 ming oroli va Yangi Gvineya (G‘arbiy Irian) orolining g‘arbiy qismida joylashgan.
- Maydoni 1904,6 ming km^2.
- Poytaxti — Jakarta shahri.
- Ma’muriy jihatdan 26 viloyat (province)ga bo‘linadi.

Filippin

- **Filippin** (Philippines), Filippin Respublikasi (tagalcha Republikasining Pilipinas, ing. Republic Philippines) — Janubi-
- Sharqiy Osiyodagi davlat, Tinch okeandagi Filippin arxipelagida joylashgan.
- Maydoni 300 ming km².
- Poytaxti — Manila shahri
- Ma’muriy jiqatdan 74 viloyat (province)ga bo‘linadi.

Tailand

- **Tailand** (Thai), Tailand Qirolligi (Ratcha Anachak Thai, tailar tilida Pratet-Tai) — Janub-Sharqiy Osiyoda, Hindixitoy yarim orolning markaziy qismi va Malakka yarim orolning shimoliy qismida joylashgan davlat.
- Maydoni 514 ming km².
- Poytaxti — Bangkok shahari.
- Ma’muriy jihatdan 73 viloyat (changwad)ra bo‘linadi.

Janubiy Osiyo mamlakatlarining o‘ziga xosligi.

- Chet el kapitalini jalb qilishning sharti bo‘lgan ijtimoiy va siyosiy barqarorlikni ta’minlashga katta e’tibor berildi.
- bu mamlakatlarda umumiy hayot darajasi ancha past bo‘lgan holatda eng boylar bilan eng kambag‘allarning daromadlari o‘rtasidagi farq uncha yuqori bo‘lmasdan, rivojlangan mamlakatlardagi ko‘rsatkichga yaqin.

Janubiy O siyo mamlakatlarining o‘ziga xosligi.

- Hukumat jamiyatda norozilikning o‘ta kuchayishiga yo‘l qo‘ymasdan, modernizatsiyalashning puxta o‘ylangan strategiyasini olib bormoqda.

  Uning asosini

- davlat investitsiyalarini iqtisodiyotning istiqbolli sektorlariga yo‘naltirish
- proteksionizm siyosati
- chet el kapitalini mahsuloti xaridorgir bo‘lgan sohalarga kiritish tashkil qildi.

Janubiy Osiyo mamlakatlarining o‘ziga xosligi.

Janubiy Osiyo mamlakatlarida

- Yevropa tipidagi gigant-shaharlar
- postindustrial zonalar
- yuqori texnologiyali ishlab chiqarish
- ilg‘or mamlakatlardagi zamonaviy fan yutuqlari darajasida faoliyat yurituvchi ilmiy markazlar paydo bo‘ldi.

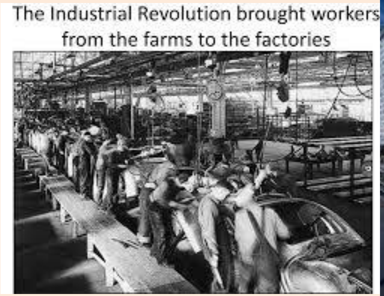

Janubiy O siyo mamlakatlarining o‘ziga xosligi.

- Muammolar:
- katta yoshdagi aholining qariyb yarmi savodsiz. Aholi o‘qishni ham, yozishni ham bilmaydigan bu mamlakatlarda modernizatsiya o‘choqlari qishloqlardagi natural xo‘jalik bilan yonma-yon faoliyat yuritmoqda.

Islom dunyosi.

- XX asr oxiri – XXI asr boshlarida islom mamlakatlari modernizatsiyaning murakkab bosqichini boshdan kechirmoqda. Erondagi 1979-yilgi islom inqilobi butun musulmon olamiga juda katta ta’sir ko‘rsatdi. Ko‘plab mamlakatlarda mutaassib guruhlar paydo bo‘ldi yoki borlari faollashdi, terrorni tanladi.

Islom dunyosi.

- Bu jarayonda islom fundamentalizmi alohida rol o‘ynamoqda.
- Aslida fundamentalizm faqat islomga xos emas. Masalan, Hindistonda hinduizmning dastlabki qadriyatlariga qaytishni talab qilayotgan kuchlar faollashib qoldi.
- Ammo hozir ko‘proq «islomfundamentalizmi» haqida gapirilmoqda.
- XXI asrda xalqaro munosabatlarning muammosi bo‘lishi haqidagi taxminlar o‘zini oqlamoqda.

Islom dunyosi.

- Islom fundamentalizmi turli ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi.
- 1990-yillarning boshlarida arab mamlakatlari va Shimoliy Afrikada «Musulmon birodarlar» kabi terrorchi guruhlar faollashdi.
- Ba’zi islom davlatlaridagi ekstremistik guruhlar Usoma bin Lodin yetakchiligida «Jihod xalqaro fondi»ni tashkil qildi, bu tashkilot butun dunyo bo‘ylab terroristik aktlarni rag‘batlantirdi.

Islom dunyosi.

- XXI asr boshlarida AQSH «demokratiya o‘rnatish» bahonasida Iroq va Liviya kabi suveren davlatlarda hokimiyatni qurol kuchi bilan ag‘darib tashladi.
- Terroristik oqimdagi mutaassib tashkilotlar kuchayib, bo‘shab qolgan hokimiyatni egallash uchun kurash boshladi.
- Iroq, Liviya, Suriya urush alangasida qoldi. ISHID terrorchilik tashkiloti atrofida dunyodagi terrorchilar yig‘ilib, islom bayrog‘i ostida jang olib bormoqda.

Islom dunyosi.

- Islom fundamentalizmi – bu oddiy terrorizm emas, u favqulodda ko‘pqirrali va xavfli hodisa.
- Haqiqiy dinni uning nomidan terror uyushtirayotgan, jahonda tinchlikka xavf solayotgan guruhlardan ajrata olishda odamlarga yordam ko‘rsatish, islom dinining tinchliksevar din ekanligini asoslash bugungi kunda islom nazariyotchilarining dolzarb vazifasi bo‘lib qolmoqda.

XX asrda Lotin A merikasi mamlakatlari

- XX asrda Lotin Amerikasi mamlakatlari uchun umumiy bo‘lgan modernizatsiyalashning uchta – inqilobiy, neokonservativ va islohotchilik variantlari yaqqol ko‘zga tashlanadi.
- Lotin Amerikasi mamlakatlari ijtimoiy taraqqiyotning yuqori pog‘onasiga ko‘tarilish uchun qo‘llagani natijalarni bermadi.

Lotin Amerikasi jamiyatlari bir vaqtda uchta muammoni:

- samarali, barqaror rivojlanuvchi iqtisodni yaratish;
- o‘tmish dan qolgan ijtimoiy muammolarni hal qilish;
- industrial rivojlangan mamlakatlar, avvalo AQSH ga qaramlikni bartaraf qilishning umumiy yo‘lini topa olmadi.

XX asrda Lotin Amerikasi mamlakatlari

- Lotin A merikasida 1990-yillardagi neoliberal islohotlarning salbiy oqibatlarini bartaraf qilish jarayonida so‘l yo‘nalishdagi hukumatlar saylov yo‘li bilan hokimiyatga keldi. Bu butun dunyoning e’tiborini o‘ziga jalb qildi va «so‘l burilish» nomini oldi.

XX asrda Lotin Amerikasi mamlakatlari

- XX asrning oxiri – XXI asr boshlarida Lotin Amerikasi mamlakatlari o‘z tarixida birinchi marta diktaturalarsiz rivojlandi, deyarli barcha mamlakatlarda saylovlar orqali konstitutsion rejimlar hoki miyatga keldi.
- Ammo 2008-yilgi jahon moliyaviy inqirozi va 2014-yili boshlangan energetika inqirozi oqibatida Lotin Amerikasida vujudga kelgan og‘ir sharoit bu mamlakatlarning islohotlarga muhtojligini ko‘rsatmoqda.

Uyga vazifa

- 1. Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasi mamlakatlari modernizatsiyalash jarayonida qanday muammolarga duch kelmoqda?
- 2. Janubiy Osiyo mamlakatlari rivojlanishidagi o‘ziga xos tomonlar nimalardan iborat?
- 3. Islom mamlakatlaridagi modernizatsiyalash jarayonida islom fundamentalizmi qanday rol o‘ynamoqda?
- 4. Lotin Amerikasi mamlakatlari XX asr oxirlarida o‘z oldida turgan qanday muammolarni hal qilish yo‘llarini topa olmadi?